

адміністративним судам у порядку адміністративного судочинства. Окрім того, уточнення потребує нормативно визначений термінологічний ряд: «адміністративна справа», «справа адміністративної юрисдикції». З метою уніфікації термінології в чинному законодавстві слід внести певні корективи і до Закону України «Про судоустрій України», узгодивши його положення з положеннями КАС України, таким чином, дещо «зменшивши» напругу в питанні розподілу юрисдикційних повноважень між адміністративними та господарськими судами щодо розгляду справ за участю владних суб'єктів у процесі господарської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородін М., Ситнік О. Узагальнення судової практики з питань визначення критеріїв відмежування цивільних, адміністративних та господарських справ / Бородін М., Ситнік О. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – www.pravo.org.ua.
2. Лист Верховного Суду України № 3.2. – 2005 від 26.12.2005 року «Щодо застосування господарськими судами України положень процесуального законодавства стосовно розмежування компетенції між адміністративними і господарськими судами» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – www.rada.gov.ua.
3. Коліушко І., Куйбіда Р. Господарські суди. VS Адміністративні / Коліушко І., Куйбіда Р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – www.pravo.org.ua.
4. Куйбіда Р. Межі адміністративної юрисдикції: спірні питання / Р. Куйбіда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – www.pravo.org.ua.
5. Лісовська О., Українчук О. ...і запланований хаос / О. Лісовська, О. Українчук // Дзеркало тижня. – № 42/570. – С. 11.
6. Пасенюк О. Адміністративна та господарська юрисдикція. Демаркація триває / О. Пасенюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://www.vasu.gov.ua/ua/imp_sub.html?_m=publications&_t=rec&id=580.
7. Венгрияк Х. В адміністративних судів хочуть забрати «шматок хліба» / Х. Венгрияк // Юридична газета. – 2009. – 28 квітня. – С. 8.
8. Гончар І. Админсуд – только для физлиц / И. Гончар // Юридическая практика. – 2009. – № 19. – С. 6.

УДК 343.122: 342.9

ПЕРСПЕКТИВИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ ПОТЕРПІЛОГО В АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОМУ ПРОЦЕСІ

Колпаков В.К., д.ю.н., професор

Київський національний університет внутрішніх справ

Оплачко І.О., аспірант

Запорізький національний університет

Стаття присвячена перспективам нормативного регулювання участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі, аналізу перспективного законодавства в цій сфері (в

тому числі і майбутніх кодифікованих адміністративно-деліктних актів) та виробленню конкретних пропозицій щодо його вдосконалення.

Ключові слова: потерпілий, адміністративно-деліктний процес, кодифікований адміністративно-деліктний акт, перспективне законодавство.

Колпаков В.К., Оплачко И.О. ПЕРСПЕКТИВЫ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ УЧАСТИЯ ПОТЕРПЕВШЕГО В АДМИНИСТРАТИВНО-ДЕЛИКТНОМ ПРОЦЕССЕ / Киевский национальный университет внутренних дел, Запорожский национальный университет, Украина

Статья посвящена перспективам нормативного регулирования участия потерпевшего в административно-деликтном процессе, анализу перспективного законодательства в этой сфере (в том числе и будущих кодифицированных административно-деликтных актов) и разработке конкретных предложений относительно его усовершенствования.

Ключевые слова: потерпевший, административно-деликтный процесс, кодифицированный административно-деликтный акт, перспективное законодательство.

Kolpakov V.K., Oplachko I.O. PROSPECTS OF THE NORMATIVE ADJUSTING OF PARTICIPATION OF VICTIM ARE IN A PROCEDURE OF ADMINISTRATIVE OFFENCE / Kiev national university of internal affairs, Zaporizhzhya national university, Ukraine

The article is devoted the prospects of the normative adjusting of participation of victim in a procedure of administrative offence, to the analysis of perspective legislation in this sphere (including future administrative and victim acts) and making of concrete suggestions in relation to his improvement.

Key words: victim, the procedure of administrative offence, the administrative and victim act, perspective legislation.

Реформаційні нормотворчі процеси в адміністративно-деліктній сфері обов'язково повинні включати перегляд та формулювання оновлених нормативних засад адміністративно-деліктного процесу. Певна увага повинна бути зосереджена і на визначенні новітніх процесуальних засад участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі. Слід зазначити, що в Україні певна робота в цьому напрямку здійснюється, зокрема істотно активізувалися наукові дослідження як щодо питань адміністративного процесу в цілому, адміністративно-деліктного процесу як його складової, так і окремих аспектів відповідного різновиду юридичного процесу (наприклад, роботи О.В. Кузьменко, О.І. Миколенка, В.Г. Перепелюка та інших), наукові дослідження, присвячені проблемам кодифікації адміністративно-деліктного законодавства (наприклад, роботи І.О. Федорова, Н.В. Хорошак, Д.М. Лук'янця та інших), наукові дослідження, спрямовані на формування наукового базису майбутнього вітчизняного кодифікованого адміністративно-деліктного акта, із розробкою конкретних пропозицій щодо обґрунтування того чи іншого перспективного нормативного положення (наприклад, роботи Д.М. Лук'янця, В.К. Колпакова, О.А. Банчука, Ю.В. Іщенка, І.П. Голосніченка, І.Б. Коліушка та інших). Результатом активізації спільних зусиль вітчизняних юристів-науковців, юристів-практиків цілком можна вважати підготовку кількох зразків перспективної нормотворчої діяльності у відповідній сфері відносин. Серед них: проект КпАП (слід зазначити, що вже розроблено кілька варіантів цього документа), проект Концепції реформування інституту адміністративної відповідальності в Україні, проект Закону України «Про кримінальні проступки» тощо. Відповідні результати варто оцінити позитивно в цілому, однак їх складові щодо нормативного врегулювання засад участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі, на жаль, відрізняються дещо фрагментарним змістом і потребують уточнення, а, відповідно, над ними ще потрібно плідно попрацювати спільно вченим-юристам і юристам-практикам.

У зв'язку з цим **метою** вказаної статті є окреслення перспектив нормативного регулювання участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі крізь призму розгляду законопроектів (у тому числі і майбутніх кодифікованих адміністративно-деліктних актів), що так чи інакше регламентують процесуальну участь потерпілого у відповідному процесі.

Так, наприклад, у проекті Кодексу України про адміністративні проступки, підготовленому робочою групою по розробці відповідного проекту на чолі із В.С. Стефанюком, містяться лише узагальнюючі положення щодо участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі. До таких можна віднести: ч.1 ст.707 «Особи, які беруть участь в провадженні у справі про адміністративний проступок», у якій передбачається, що потерпілий, поряд із суб'єктами адміністративного проступку, їх законними представниками, захисником, входить до групи учасників адміністративно-деліктного процесу, яких об'єднали назвою «особи, які беруть участь у провадженні» [1, 280]. Уже сама назва дає вказівку на те, що це особи більш-менш активні, у порівнянні із тими, що визначені в ч.2 ст.707 як «особи, що залучаються до розгляду».

Центральною статтею цього Проекту, яка визначає засади участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі, є ст.709 «Потерпілий». Узагальнюючий аналіз її змісту дозволяє стверджувати, що розробники Проекту взяли за основу положення чинного КпАП України й жодних новел, які б дозволили враховувати вимоги часу щодо створення умов для максимальної реалізації потерпілим в адміністративно-деліктному процесі свого потенціалу, на жаль, немає. Так, у ч.1 ст.709 Проекту визначено, що потерпілим є лише фізична особа, якій адміністративним проступком завдано моральну, фізичну або майнову шкоду [1, 280]. Ч. 2 цієї ж статті традиційно надає перелік прав потерпілого, однак він, на жаль, характеризується як неповний, бо серед таких: право отримувати копію протоколу про адміністративний проступок, право ознайомитися з матеріалами справи, право заявляти клопотання і право оскаржувати рішення в справі про адміністративний проступок. Решта ж прав потерпілого, на жаль, залишається поза увагою розробників Проекту. Перелік прав дуже звужений і потребує свого розширення. У статті взагалі відсутня будь-яка вказівка на обов'язки потерпілого чи на його відповідальність. У частинах 3, 4 ст.709 Проекту зазначено, що потерпілого може бути опитано як свідка відповідно до ст.712 Кодексу, і він може брати участь у розгляді справи про адміністративний проступок особисто чи через свого представника [1, 281]. Безперечно, для базової статті, яка визначає основу правового статусу потерпілого, ст.709 Проекту «виглядає дуже слабкою». Декілька положень, які можна розглядати як частину правових засад участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі, розпорошені в різних частинах статей Проекту. Так, наприклад, частини 1, 2 ст.710 «Представник» передбачають, що інтереси фізичної особи-потерпілого, яка є неповнолітньою або особою, яка через свої фізичні або психічні вади не може сама здійснювати свої права в процесі, представляють її законні представники (батьки, усиновителі, опікуни, піклувальники). Також зазначено, що інтереси потерпілого може представляти і захисник [1, 281]. Таке положення є цілком прийнятним, тим більше, що воно деталізує положення ч.4 ст.709 Проекту щодо можливості представництва інтересів потерпілого в процесі взагалі. Хотілося б лише зазначити, що взагалі поза увагою розробників Проекту залишився потерпілий-юридична особа, а, відповідно, це істотно звужує зміст самого інституту «потерпілого в адміністративно-деліктному процесі».

Декілька статей Проекту також містять вказівку на потерпілого при регламентуванні питань іншого характеру. Так, наприклад, ст.715 «Рівність прав осіб, які беруть участь у провадженні в справі про адміністративний проступок», зазначено, що суб'єкти адміністративного проступку, потерпілий, їх законні представники, а також захисник користуються рівними правами щодо подання доказів, участі в дослідженні доказів і заявлені клопотань при розгляді справи в судовому засіданні [1, 283]. Саму статтю варто розглядати як певне досягнення розробників Проекту кодексу, яким правовий статус потерпілого «прирівнюється», «наближається» до статусу особи, щодо якої ведеться процес. До того ж, на цьому вже неодноразово акцентували увагу науковці. Однак дещо звуженою виглядає сфера рівності їх прав, яка обмежується доказуванням,

розглядом справи. Цілком можна передбачити, що розробники Проекту мали на увазі весь процес розгляду справи про адміністративний проступок (від початку і до завершення), однак дещо звужено виглядає форма зовнішньої фіксації їх результатів. Бажано було б використати узагальнюючі положення, які б не «давали приводу для роздумів» й передбачали відповідну рівність прав осіб, у тому числі і потерпілого, в адміністративно-деліктному процесі взагалі.

Цікавою виглядає ст.717 Проекту «Відшкодування витрат потерпілим, свідкам, експертам і перекладачам», ч.1 якої досить традиційна за змістом й передбачає дублювання положень чинного вітчизняного КпАП щодо відшкодування потерпілому, якого викликають у процес, середнього заробітку за місцем роботи за час його відсутності у зв'язку з викликом до суду [1, 283]. Своєрідною за змістом є ч.2 цієї ж статті, у якій зазначено, що особі, яка працює в підприємця по найму та яку викликано до суду як потерпілого, відшкодовуються відповідні витрати судом [1, 283]. Викликає питання щодо джерела відшкодування судом таких витрат, визначення їх розміру, подальшого відшкодування державі таких витрат особою, визнаною винною у вчиненні адміністративного проступку (як варіант), а також безліч інших питань, обумовлених сучасними економічними процесами в державі, пов'язаних, наприклад, із тим, чи дійсно в таких умовах потерпілий зможе з'явитися до особи, яка буде розглядати справу (до речі, у Проекті передбачено лише судовий порядок розгляду), актуалізуються подальші взаємовідносини потерпілого з особою, з якою він перебуває у відносинах найму, оперативність відшкодування визначених витрат тощо. Отже, питань дуже багато і їх набагато більше, ніж відповідей у Проекті.

Окрім того, потерпілий згадується в ст.721 Проекту стосовно виклику особи-потерпілого для розгляду справи, у ст.729 – у контексті з'ясування під час розгляду справи, чи заподіяно майнову шкоду (при цьому решта різновидів шкоди, на жаль, залишається поза увагою розробників Проекту, а отже незрозумілою є їх доля під час розгляду справи), у ст.730 «Докази» – в аспекті вказівки, що пояснення потерпілого є джерелом доказів у справі про адміністративний проступок [1, 288], ст.749 – де визначається, що копія постанови суду в справі про адміністративний проступок надсилається потерпілому на його прохання [1, 294]. Цілком слухними виглядають ст.753 Проекту «Право оскарження постанови чи ухвали у справі про адміністративний проступок», у якій передбачається надання такого права потерпілому оскаржити постанову до апеляційного суду протягом десяти днів з дня отримання постанови [1, 296], ст.772 Проекту «Право оскарження постанови у справі про адміністративний проступок, що набрала законної сили», щодо подання потерпілим скарги в касаційному порядку з мотивів її конституційності до Верховного Суду України [1, 303]. Отже, в цілому оцінюючи Проект КпАП України, можна зазначити, що він є певним першим досягненням його розробників у намаганні сформувати систематизоване джерело адміністративно-деліктних, у тому числі й процесуальних, норм. Однак Проект все ж таки в частині визначення засад участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі характеризується фрагментарністю змісту положень, дещо звуженим підходом до переліку його прав, залишенням поза увагою решти елементів правового статусу потерпілого, що, на жаль, на практиці породжує значну кількість проблемних питань і не сприяє реалізації потерпілим (у Проекті їх коло обмежене лише фізичними особами) свого потенціалу.

Певний резонанс викликав проект Кодексу України про адміністративні проступки, підготовлений робочою групою Кабінету Міністрів України (№ 5558), який протягом тривалого часу отримував позитивні відгуки в середовищі вчених-юристів, юристів-практиків й вважався базовим для обговорення й подальшого прийняття нового кодифікованого вітчизняного адміністративно-деліктного акта. Слід зазначити, що деякі його положення збігаються із положеннями раніше розглянутого Проекту, що

цілком зрозуміло, оскільки враховувалися загальні постулати кодифікаційної техніки, кодифікаційної технології, окрім того, більшість персонального складу робочої групи Кабінету Міністрів України сформували члени робочої групи з розробки проекту (Проекту В.С. Стефанюка), який вже було розглянуто в роботі. У той же час певні положення Проекту № 5558 і відрізнялися, що також є цілком об'єктивним, і саме вони достатньо активно обговорювалися в середовищі вчених-юристів, юристів-практиків.

Так, зокрема, у Висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект КУпАП (№ 5558), окрім іншого, піддано жорсткій критиці положення, які суттєво обмежують права потерпілого (насправді, у Проекті № 5558 наводився аналогічний до Проекту В.С. Стефанюка перелік прав потерпілого). І з цим варто погодитися, оскільки потерпілий не повинен мати менше коло прав, ніж суб'єкти адміністративного проступку. Адже завданням КпАП України є саме забезпечення прав і свобод людини і громадянина (ст.1 проекту № 5558), у першу чергу, потерпілого [2]. Окрім того, можна дещо посперечатися з розробниками Проекту № 5558 щодо можливості допиту потерпілого як свідка. Цілком логічним є те, що це різні процесуальні фігури, і їх пояснення мають різне процесуальне значення.

На жаль, процесуальна частина Проекту Кодексу № 5558 під час громадського обговорення не викликала такого інтересу як, скажімо, матеріальна. Найбільшу зацікавленість викликали питання розмежування адміністративних проступків та кримінальних проступків, реформування системи адміністративних стягнень. Стосовно ж процесуальної частини Проекту, то гострі дискусії розгорілися навколо визначення системи суб'єктів адміністративної юрисдикції – чи це виключно судова сфера (розробники Проекту № 5558), чи все ж таки адміністративна сфера (наприклад, коментарі О.А. Банчука), чи все ж таки судово-адміністративна (наприклад, роботи І.О. Сквірського [3], І.О. Федорова [4], О.В. Когут [5]). Привернули увагу питання структури майбутнього вітчизняного кодифікованого адміністративно-деліктного акту в частині включення до загального чи виділення в окремий акт процесуальних норм. У цілому виділяється три підходи до вирішення цього питання – а) об'єднання в одному акті матеріальних і процесуальних норм, б) роздільна кодифікація матеріальних і процесуальних норм і, нарешті, в) включення адміністративно-деліктних процесуальних норм до Адміністративно-процедурного кодексу України. Прихильники кожного підходу намагаються аргументувати свій вибір, однак узагальнений аналіз існуючих наукових, публіцистичних джерел дозволяє стверджувати, що домінуючим є підхід щодо суцільної кодифікації, який передбачає зосередження в єдиному адміністративно-деліктному акті як матеріальних, так і процесуальних норм, що істотно спростить правозастосовну діяльність у відповідній сфері.

Проект № 5558, на жаль, також суттєвих змін щодо вдосконалення правового статусу потерпілого в адміністративно-деліктному процесі не передбачив, кардинальних змін і новел не містить, однак він став базою для розробки нових зразків перспективної нормотворчості у відповідній сфері відносин, зокрема для розробки проекту Адміністративно-деліктного кодексу України (щоправда, є й інша його назва), підготовленого Д.М. Лук'янцем, і проекту Кодексу України про адміністративні проступки і стягнення (варто зазначити, що його назва кілька разів змінювалася), підготовленого співробітниками Центру політико-правових реформ. Щодо першого, то слід зазначити, що він, на жаль, досить розгорнутих положень щодо правових засад участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі не містить, традиційні для вітчизняного чинного кодифікованого адміністративно-деліктного законодавства положення зосереджені в розділі 2 Проекту під назвою «Процесуальні засади адміністративної відповідальності» у главі 7 «Особи, що беруть участь у провадженні в справах про адміністративні правопорушення», зокрема у ст.43 «Потерпілий», ст.50 «Відшкодування витрат потерпілим, свідкам, експертам і перекладачам», а також дещо

фрагментарно (окремі положення щодо прав потерпілого) у ст.52 «Докази», ст.55 «Надіслання протоколу про адміністративне правопорушення», ст.57 «Надіслання протоколу та інших матеріалів справи», ст.64 «Обставини, що підлягають з'ясуванню при розгляді справи про адміністративне правопорушення», а також у главі 12 «Оскарження рішень у справах про адміністративні правопорушення» [6, 364-367].

Значну роботу в підготовці проекту майбутнього адміністративно-деліктного акта проводять співробітники Центру політико-правових реформ, результатом якої можна вважати Проект Кодексу України про адміністративні проступки та стягнення, у якому передбачена так звана Процедурна частина, яка і містить правові засади участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі. Хотілося б одразу зазначити, що назва частини є недостатньо вдалою, оскільки процедура, і провадження, процес – це дещо різні поняття і стосовно розгляду справи про адміністративні проступки вести мову варто саме як про процес, відповідно і назва складової частини Проекту повинна бути дещо зміненою, а саме «процесуальна частина». Те, що розробники Проекту дещо помилково ототожнюють термін «процедура» і «процес», а відповідно і процедурні провадження і провадження в справах про адміністративні правопорушення, а не помилилися лише у використанні терміна, свідчить зміст запропонованої ними ст.382 розділу 1 відповідної частини Проекту, яка передбачає, що до «процедури у справах про адміністративні проступки застосовуються положення Адміністративно-процедурного кодексу України, за винятком ч.2 ст.36 (реєстр адміністративних справ), ст.65 (порядок залучення до участі в адміністративному провадженні адресата та заінтересованої особи) та ст.71 (особливості адміністративного провадження з великою кількістю осіб), з урахуванням положень цієї частини КпАПіС» [7, 101]. Бажано було б взагалі вилучити цю статтю з Проекту.

Достатньо показовою є стаття 383 Проекту «Склад учасників адміністративного провадження в справах про адміністративні проступки» (щоправда, назва теж вимагає корегування і може виглядати як більш прийнятна в такому формулюванні «Особи, які беруть участь у провадженні в справах про адміністративні правопорушення»). Саме вона містить перерахування всіх можливих учасників цього провадження. Варто зазначити, що розробники Проекту пройшли певний період у формулюванні положень стосовно потерпілого. А саме: спочатку було запропоновано варіант «фізична та юридична особа, законні інтереси якої може зачепити адміністративний акт (досить спірним є доцільність використання терміна «адміністративний акт» як синоніму «адміністративний проступок»)), тобто заінтересована особа, в тому числі і потерпілі особи». Варто зробити наголос, що запропоноване положення містить як позитивні, так і негативні положення. Схвально слід оцінити розширення кола потерпілих осіб за рахунок фізичних і юридичних осіб, визначення їх заінтересованими в результаті розгляду справи особи, однак, у той же час, зайвим є помилкове ототожнення адміністративного акту із адміністративним проступком. Враховуючи критичні зауваження юридичної спільноти, у Проект були внесені певні корективи і в існуючій на сьогоднішній день редакції відповідної статті 383 Проекту серед учасників провадження в справах про адміністративні правопорушення передбачено потерпілого, щоправда, далі в цій же статті додатково виділяється ще один учасник «юридична чи фізична особа, законні інтереси якої може зачепити прийняття рішення по справі про адміністративний проступок» [7, 101]. Відповідне положення вимагає уточнення позиції розробників Проекту.

Враховуючи те, що співробітники Центру політико-правових реформ неодноразово зазначали, що чинний КпАП України істотно застарів взагалі і в частині використання правової термінології, зокрема (наприклад, О.А. Банчук серед існуючих проблем на шляху реформування інституту адміністративної відповідальності й адміністративно-деліктного законодавства виділяє «застарілість адміністративно-деліктної

термінології») [8, 51], ними здійснено спробу запропонувати кілька понять, серед яких і визначення потерпілого. Потерпілим запропоновано вважати «фізичну чи юридичну особу, якій адміністративним проступком завдана шкода, і у зв'язку з цим вона після початку провадження подала клопотання про залучення як потерпілого. Якщо особа не подавала такої заяви, то адміністративний орган може визнати особу потерпілим лише за її письмовою згодою. Потерпілим не може бути особа, якій завдана моральна шкода як представнику юридичної особи чи певної частини суспільства» [7, 101]. Аналізуючи запропоноване визначення, варто зазначити, що воно потребує доопрацювання. З одного боку, позитивним є визначення потерпілим фізичної або юридичної особи, з іншого боку, поза увагою залишаються різновиди шкоди, які завдає адміністративний проступок потерпілому. Окрім того, передбачається певна активність особи – щоб бути визнаною потерпілою особі потрібно подати клопотання про залучення до процесу в якості потерпілого. Така позиція розробників Проекту виглядає цілком аргументованою, враховуючи зміст участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі, його зацікавленість у результатах розгляду справи, а, відповідно, і його активну позицію. У той же час, у Проекті зазначається, «якщо особа не подавала такої заяви, то адміністративний орган може визнати особу потерпілим лише за її письмовою згодою» [7, 101]. На жаль, недостатньо визначеним є момент визнання особи потерпілою за її письмовою згодою. Окрім того, певні запитання викликають можливі взаємовідносини між учасниками процесу (в тому числі і майбутнім потерпілим) до моменту отримання письмової згоди. Розробники Проекту запропонували певне доповнення цієї ж статті, а саме: «У випадку, якщо правопорушенням завдано шкоди лише інтересам держави, в якості потерпілого може бути залучений відповідний орган держави, до компетенції якого входить контроль або управління в сфері порушених інтересів, за винятком випадків, коли цей орган входить до системи адміністративних органів, спеціально уповноважених притягувати до адміністративної відповідальності за зазначені правопорушення». Із такою позицією розробників Проекту можна погодитися, хоча певні уточнення можна було б зробити стосовно визначення розміру і видів шкоди, яка завдається державі вчиненням таких правопорушень.

Окрім цієї статті в проекті Центру політико-правових реформ, на жаль, залишається поза увагою статус потерпілого, немає навіть перерахування складових його статусу – прав, обов'язків, відповідальності. Це істотно ускладнює правозастосовчу ситуацію, оскільки не дозволяє визначити його реальний правовий потенціал, а, відповідно, і можливості його реалізації. Саме тому, окрім запропонованої в Проекті статті 383, у якій подається визначення потерпілого, бажано було б нормативно врегулювати і його правовий статус із конкретизацією елементів його статусу та уточненням його участі на певних стадіях процесу, й взагалі положення запропонованого Проекту є занадто узагальнюючими. Суттєвих положень, безпосередньо спрямованих на визначення правових засад участі в адміністративно-деліктному процесі потерпілого, немає і в проекті Концепції реформування інституту адміністративної відповідальності в Україні [9, 2]. Це цілком зрозуміло, враховуючи зміст та призначення таких актів взагалі. Однак навіть натяку на потребу врегулювання правового статусу всіх учасників відповідного процесу в проекті Концепції також немає. Хіба що положення про потребу визначення «процедури» притягнення до відповідальності за адміністративні проступки в систематизованому вигляді (розділ II «Зміст реформування») можна вважати певним орієнтиром у реформуванні цього інституту, а, відповідно і його подальшого нормативного закріплення. Однак щодо можливих варіантів такого реформування розробники проекту Концепції не дійшли єдиної позиції, оскільки пропонують їх або ж включити до змісту Кодексу про адміністративні проступки України, або ж викласти їх в іншому акті – Адміністративно-процедурному кодексі (законі про адміністративну процедуру), що нівелює взагалі особливість процесу і процедури й вносить хаос у можливість врегулювання різних за змістом відносин нормами єдиного нормативного

акта, а, тим більше, закону. Отже, навряд чи доцільно підтримувати розробників Проекту саме у врегулюванні відносин участі потерпілого в адміністративно-деліктному процесі в запропонованому ними варіанті. Тим більше, що достатньо критично оцінюють більшість положень відповідного Проекту і в середовищі вітчизняних учених-юристів (наприклад, достатньо жорсткою є критика І.П. Голосніченка, С.Т. Гончарука, Ю.П. Битяка та інших).

Як приклад для формування положень перспективного законодавства стосовно відносин, які підлягають регулюванню, може слугувати проект Кримінально-процесуального кодексу України, підготовлений народними депутатами України В.Р. Майсином, І.В. Вернидубовим, С.В. Ківаловим, Ю.А. Кармазіним [10]. У Проекті в ст.6 «Роз'яснення значення основних термінів Кодексу» потерпілого віднесено до: «сторін кримінального провадження», «суб'єктів кримінального провадження», «учасників судового розгляду». Окрім того, розділ II «Суб'єкти кримінального провадження» містить главу 10, яка безпосередньо присвячена потерпілому і має назву «Потерпілий». Саме в статтях цієї глави наводиться легальне визначення потерпілого, підстави і порядок визнання особи потерпілим, елементи його правового статусу. Так, наприклад, позитивно слід оцінити ст.55 Проекту як достатньо змістовну, оскільки в ч.1 ст.55 потерпілим пропонується визнавати: а) фізичну особу, якій злочином чи іншим суспільно небезпечним діянням заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду; б) юридичну особу, якій злочином чи іншим суспільно-небезпечним діянням заподіяно майнову чи моральну шкоду; в) державу в особі її представника – контролюючого органу, який в межах свої компетенції, визначеної законодавством, здійснює контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування податків і зборів (обов'язкових платежів), їх сплатою та погашенням податкового боргу, у випадку заподіяння злочином шкоди державі несплатою податків, зборів, інших обов'язкових платежів, а також страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Отже, таке достатньо змістовне визначення потерпілого з акцентом на фізичну, юридичну особу і державу є достатньо слушним, логічним і цілком може бути запозичене для кодифікованого адміністративно-деліктного як базова конструкція. Цілком можливими виглядають положення і ч.ч.2, 3 цієї ж статті Проекту, у яких формулюються особливості участі потерпілих-неповнолітніх, недієздатних та обмежено дієздатних осіб. Так, наприклад, якщо потерпілим є неповнолітній або особа, визнана у встановленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною, то разом із ним або замість нього в справі бере участь його законний представник (ч.2 ст.55 Проекту). Ч. 3 ст.55 Проекту робить вказівку на те, що права і обов'язки потерпілого-юридичної особи покладаються на її представника, що також є слушним, заслуговує на увагу і можливість врахування в процесі нової кодифікації адміністративно-деліктного законодавства України. Особливо слід звернути увагу на ст.56 Проекту КПК України, яка передбачає достатньо змістовний перелік прав потерпілого (ч.1), обов'язків (ч.ч.2, 3), обмежень (ч.4), і засад відповідальності (ч.5). Вказані норми Проекту КПК можна було б використати як базову конструкцію для відповідних положень майбутнього кодифікованого адміністративно-деліктного акта в частині нормативного визначення засад участі потерпілого у відповідному процесі.

Безперечно, кримінальний і адміністративно-деліктний процеси достатньо специфічні, мають цілий ряд особливостей, що знаходять прояв у правовому статусі потерпілого, однак ці процеси публічні, деліктні, відповідно є й подібні, схожі риси, що і дозволяє вести мову про можливість запозичення певного позитивного досвіду перспективного нормотворення, у тому числі і щодо врегулювання правового статусу потерпілого, якого досягли спільними зусиллями юристів-вчених, юристів-практиків, нормотворців щодо кримінального процесу, і при формуванні проекту КпАП України. Саме тому при формуванні, обговоренні проекту КпАП України варто врахувати: а) результати

перспективної нормотворчості в адміністративно-деліктній сфері; б) результати перспективної нормотворчості в кримінально-процесуальній сфері; в) результати кодифікаційної діяльності в адміністративно-деліктній сфері зарубіжних країн. Звернути увагу, що потерпілий – достатньо важливий суб'єкт адміністративно-деліктного процесу, зацікавлений у його результатах. Саме тому його правовий потенціал повинен бути максимально наближений до правового статусу особи, щодо якої здійснюється розгляд справи. Завдяки цьому в проекті майбутнього кодифікованого адміністративно-деліктного акта повинна бути окрема стаття, безпосередньо присвячена потерпілому, із легальним визначенням потерпілого (фізичної, юридичної особи), розширенням переліку його прав, обов'язків, вказівкою на засади юридичної відповідальності, а також із деталізацією змісту елементів його адміністративно-правового статусу в статтях інших глав проекту КпАП України щодо участі потерпілого в межах окремих стадій адміністративно-деліктного процесу. Лише в такому випадку можна досягти максимально повного врахування всіх особливостей прояву його правового потенціалу в адміністративно-деліктному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне судочинство в Україні: книга друга. Кодекс України про адміністративні проступки (проект) Серія «Реформа судів України». – Харків: Консул, 2003. – 332 с.
2. Проект Кодексу України про адміністративні проступки від 26 травня 2004 року № 5558 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=18191.
3. Коломоець Т.О. Виправні роботи як вид адміністративного стягнення за законодавством України: теорія, досвід та практика застосування: Монографія / Т.О. Коломоець, І.О. Сквірський. – К.: Істина, 2008. – 184 с.
4. Федоров І.О. Кодифікація адміністративно-деліктного законодавства України: Монографія / Іван Олексійович Федоров. – Запоріжжя: ТОВ «ВПО «Запоріжжя», 2006. – 144 с.
5. Когут О.В. Окремі питання удосконалення Загальної частини проекту Кодексу України про адміністративні проступки / О.В. Когут // Університетські наукові знання. – 2005. – № 3 (15). – С. 293-298.
6. Лук'янець Д.М. Адміністративно-деліктні відносини в Україні: теорія та практика правового регулювання: Монографія / Д.М. Лук'янець. – Суми: АТД «Університетська книга», 2006. – 367 с.
7. Кодекс України про адміністративні проступки та стягнення: проект // Реформування процедур накладення адміністративних стягнень і застосування заходів адміністративного примусу: матеріали міжнародної конференції, 30-31 жовтня 2008 року, м. Київ. – К. – С. 3-119.
8. Банчук О.А. Реформа інституту адміністративної відповідальності в Україні: проблеми та варіанти їх вирішення / О.А. Банчук // V Національна науково-теоретична конференція «Українське адміністративне право: сучасний стан і перспективи реформування»: Тези виступів експертів Центру політики-правових реформ. – Одеса, 2007. – С. 51-58.
9. Концепція реформування інституту адміністративної відповідальності // Реформування процедур накладення адміністративних стягнень і застосування заходів адміністративного примусу: матеріали міжнародної конференції, 30-31 жовтня 2008 року, м. Київ. – К. – С. 2-4.

10. Кримінально-процесуальний кодекс України: проект підготовлений народними депутатами України В.Р. Майсиком, І.В. Вернидубовим, С.В. Ківаловим, Ю.А. Кармазіним [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

УДК 34.01.005 (477)

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Курило В.І., д.ю.н., професор

*Національний інституту біоресурсів та природокористування
Кабінету Міністрів України*

Меліхова О.Ю., ст.викладач

Запорізький національний університет

Здійснюється аналіз наукових, навчальних, публіцистичних та нормативних джерел з метою визначення рівня дослідження питання щодо принципів управління у сфері юридичної науки на доктринальному рівні та ступеня їх законодавчого закріплення. Особлива увага приділяється характеристиці основних принципів управління у сфері юридичної науки в Україні.

Ключові слова: адміністративно-правова наука, державне управління, принципи управління, управлінський процес, юридична наука.

Kurilo V.I., Melikhova O.Y. ПРИНЦИПЫ УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ ЮРИДИЧЕСКОЙ НАУКИ В УКРАИНЕ: ОБЩЕПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА / Национальный институт биоресурсов и природопользования Кабинета Министров Украины, Запорожский национальный университет, Украина

Осуществляется анализ научных, учебных, публицистических и нормативных источников с целью определения уровня научной разработки вопроса относительно принципов управления в сфере юридической науки на доктринальном уровне и степени их законодательного закрепления. Особое внимание уделяется характеристике основных принципов управления в сфере юридической науки в Украине.

Ключевые слова: административно-правовая наука, государственное управление, принципы управления, управленческий процесс, юридическая наука.

Kurilo V.I., Melikhova O.Y. MANAGEMENT PRINCIPLES IN THE FIELD OF LEGAL SCIENCE IN UKRAINE: GENERAL LAW DESCRIPTION / National institute of bioresources and nature using of Cabinet of Ministers Ukraine, Zaporizhzhya national university, Ukraine

The analysis of scientific, educational, publicist and normative sources is carried out with the purpose of determination of level of scientific development of question in relation to principles of management in the field of legal science at doctrine level and degree of their legislative fixing. The special attention will be attached to description of management basic principles in the field of legal science in Ukraine.

Key words: administrative and law science, state administration, management principles, administrative process, legal science.

Основу всього управлінського процесу взагалі, у тому числі у сфері юридичної науки, формують принципи. Адже принципи, як основні засади, не тільки визначають напрямки, способи та методи реалізації державної політики у сфері юридичної науки, але й обов'язки суб'єктів управлінської діяльності, дотримання яких унеможлиблює зловживання владою з боку публічної адміністрації та гарантує дотримання прав і свобод в Україні.

На доктринальному рівні питанню принципів управління у сфері юридичної науки приділяється, на жаль, недостатньо уваги, що, у свою чергу, зумовлює відсутність